ลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อการป้องกันอาชญากรรม: กรณีศึกษาย่านศูนย์การค้าปทุมวัน

ดวงกมล จิตวิวัฒนา

เรียบเรียงจากวิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2542

บทนำ

ความเป็นมาของเรื่องที่ทำการศึกษา

สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหาอาชญากรรม

ปัญหาอาชญากรรม เป็นหนึ่งในปัญหาสังคมของประเทศไทยที่ได้รับความสนใจจากประชาชน โดยเฉพาะอาชญากรรมพื้นฐาน[1] เพราะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเอง ความรุนแรงของปัญหาอาชญากรรมในประเทศไทยนั้นมิได้ปรากฏออกมาเพียงสถิติตัวเลขเท่านั้น แต่มาจากความรู้สึกและเสียงสะท้อนของประชาชนและสื่อมวลชนด้วย หากพิจารณาข่าวอาชญากรรมตามหนังสือพิมพ์ จะเห็นว่าอาชญากรรมนั้นมีแนวโน้มที่จะทวีปริมาณและความรุนแรงมากขึ้น สร้างความหวาดวิตกและความกลัวต่อภัยอาชญากรรมของสุจริตชน เหมือนเป็นภัยใกล้ตัวที่มีโอกาสเกิดขึ้นกับตนเองได้ไม่ยากนัก

ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาสำคัญ และละเอียดอ่อน มีการศึกษาหาสาเหตุและการป้องกันแก้ไขมาโดยตลอด ความเป็นจริงแล้วไม่มีวิทยาการสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะที่สามารถอธิบายสาเหตุการเกิดอาชญากรรมได้อย่างแน่นอน[2] สิ่งที่ทำได้คือการศึกษานำเอาวิทยาการจากหลายสาขามาเป็นพื้นฐาน เพื่อการบรรลุเป้าหมายในการบรรเทาและป้องกันควบคุมปัญหาอาชญากรรมในสังคมให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้[3]

ย่านศูนย์กลางเมืองของกรุงเทพมหานครกับอาชญากรรม

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศที่ประสบปัญหาสาธารณะนานัปการที่รอการแก้ไข กรุงเทพมหานครมีความเจริญเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ความแออัดยัดเยียดจากความหนาแน่นของประชากร ความสลับซับซ้อนของลักษณะสังคม ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ วัตถุ สิ่งก่อสร้าง วัฒนธรรม เทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม การเปลี่ยนแปลงที่เกินความสมดุลของเมืองดังกล่าว ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านต่างๆตามมา ปัญหาอาชญากรรมมีแนวโน้มเกิดขึ้นตามการเติบโตเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจนี้ด้วย ในด้านกายภาพ กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่เติบโตในลักษณะศูนย์กลางเดียว เริ่มเติบโตจากบริเวณศูนย์กลางเมืองและขยายตัวออกไปอย่างไม่มีการควบคุมมาแต่อดีต บริเวณศูนย์กลางเมืองของกรุงเทพมหานคร ในเขตเมืองชั้นในบริเวณที่เป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจพาณิชยกรรม ได้แก่ พื้นที่ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย, ปทุมวัน, สัมพันธวงศ์, บางรัก และสาทร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาอย่างเข้มข้นสูงสุด มีความหนาแน่นของประชากร อาคารสิ่งก่อสร้าง สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสม โดยมีย่านที่มีกิจกรรมธุรกิจการค้าที่เด่นชัดที่สำคัญในบริเวณนี้ คือ ย่านเยาวราช-เจริญกรุง, ย่านสีลม-สาทร และย่านปทุมวัน-ราชเทวี เป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาว่าในเขตศูนย์กลางเมืองของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางธุรกิจพาณิชยกรรมที่สำคัญ จะมีวิธีการใดที่สามารถมีส่วนป้องกันอาชญากรรมที่สอดคล้องกับกิจกรรมการใช้ที่ดินและกิจกรรมใช้สอยเฉพาะพื้นที่

แนวคิดทฤษฎีการป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อม

ปัญหาอาชญากรรม เป็นปัญหาสังคมที่มนุษย์พยายามศึกษาค้นคว้าหาแนวทางการป้องกันแก้ไขมาโดยตลอด แนวคิดการป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม มีความสำคัญและเริ่มชัดเจนขึ้น ในปี ค.ศ.1961 Jane Jacobs ได้เผยแพร่หนังสือชื่อ The Death and Life of Great American Cities ซึ่งเขียนขึ้นจากประสบการณ์การใช้ชีวิตในนครนิวยอร์ก และเป็นผู้เขียนบทความวิจารณ์ทางสถาปัตยกรรม จุดประสงค์หลักกล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกายภาพในชุมชนกับอาชญากรรม โดยจะมีแนวโน้มของการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่สาธารณะที่ถูกสร้างสรรค์ด้วยรูปแบบของการออกแบบวางผังที่ไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมผู้ใช้สอย เช่น การละเลยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างถนน ทางเดินเท้า ทางเดินในละแวกบ้านพักอาศัย กับพฤติกรรมการใช้สอย, การวางผังที่กำหนดจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินที่แบ่งกิจกรรมการใช้พื้นที่ประเภทต่างๆแยกออกจากกันมากเกินไป เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการทำลายแบบแผนการควบคุมพฤติกรรมอาชญากรรมแบบไม่เป็นทางการไปด้วย เช่น ความสามารถของผู้อยู่อาศัยที่จะเฝ้าระวังพื้นที่ถนนหน้าที่พักอาศัย หรือการแสดงถึงว่าถนนนั้นมีผู้คนใช้สอยอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน เป็นต้น[4]

ต่อมาในปี ค.ศ.1972 Oscar Newman สถาปนิกผู้สนใจการป้องกันอาชญากรรมกับการออกแบบสภาพแวดล้อมกายภาพ ได้เขียนหนังสือชื่อ Defensible Space ซึ่งเป็นหนังสือที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก มีสิ่งที่ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากของ Jane Jacobs คือ Newman ได้ศึกษาวิจัยปัญหาเกี่ยวกับการออกแบบที่พักอาศัยกับอาชญากรรม โดยใช้หลักการพื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์เรื่องความเป็นเจ้าของพื้นที่ (Sense of Territoriality) และเสนอแนะการออกแบบชุมชนและที่พักอาศัยโดยการสร้างสรรค์หรือสงวนรักษาพื้นที่ที่สามารถใช้ปกป้องตนเอง และสอดส่องดูแลพฤติกรรมคนแปลกหน้าได้ (Defensible Space) เขาได้พยายามชี้ให้เห็นว่าการออกแบบรูปทรงของอาคารสมัยใหม่และการจัดผังบริเวณมีส่วนเกี่ยวข้องต่อโอกาสการเกิดเหตุอาชญากรรม เขาได้กระตุ้นให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เพิ่มขึ้น และทดลองทำโครงการปฏิบัติการที่จะลดอาชญากรรมโดยการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม[5]

ในประมาณปี ค.ศ.1982 ได้มีแนวคิดทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม (Theory of Crime Control Through Environment Design หรือ CED) สาระสำคัญของทฤษฎี กล่าวถึง พฤติกรรมพยายามละเมิดและไม่ละเมิดกฎหมาย ซึ่งเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างความสำนึกของบุคคลกับสภาพแวดล้อมขัดขวางการละเมิด "ตามหลักทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม การกล่อมเกลาและปลูกฝังสำนึกไม่ละเมิดกฎหมายสำหรับบุคคลจัดเป็นแผนระยะยาวที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคม เริ่มจากสถาบันครอบครัว สถานศึกษา ศาสนา และการเมือง การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อขัดขวางการละเมิดกฎหมายถือเป็นแผนเร่งด่วนและต่อเนื่อง ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับสภาพแวดล้อมรูปธรรม และสภาพแวดล้อมนามธรรม"[6]

ในส่วนของการจัดสภาพแวดล้อมรูปธรรมหรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสาขาวิชาชีพของนักออกแบบกายภาพ เช่น สถาปนิก ภูมิสถาปนิก นักออกแบบชุมชน และนักผังเมือง เป็นต้น โดยทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของชนิดอาชญากรรมที่จะป้องกันกับลักษณะสภาพแวดล้อมกายภาพในบริเวณพื้นที่ชุมชนนั้น

ประเภทอาชญากรรมที่ป้องกันได้โดยการออกแบบสภาพแวดล้อมกายภาพ

จากแนวคิดทฤษฎีการป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อม ซึ่งมุ่งลดช่องโอกาสในการก่ออาชญากรรมของคนร้าย ดังนั้นประเภทอาชญากรรมที่คาดหวังว่าจะป้องกันได้ โดยการออกแบบสภาพแวดล้อม มักจะมีแนวโน้มเป็นอาชญากรรมประเภทที่ต้อง

ฉวยโอกาส หรืออาชญากรรมที่เกิดขึ้นโดยตรงกับบุคคล ซึ่งรวมทั้งอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สิน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการใช้สอยพื้นที่สาธารณะ[7] (การประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย และเพศ และการประทุษร้ายต่อทรัพย์) เช่น ลักขโมย, โจรกรรม, ปล้น, จู่โจมทำร้ายร่างกาย, ฉุดไปข่มขืน, จี้ชิงทรัพย์, ล้วงกระเป๋า, วิ่งราว, ทำลายทรัพย์สิน ทำลายสาธารณะสมบัติ เป็นต้น อาชญากรรมตามกฎหมายบางประเภทในความรู้สึกของประชาชนอาจจะไม่รู้สึกว่าร้ายแรงจนเป็นอาชญากรรมก็ได้ เช่น การทำลายทรัพย์สินโดยขีดเขียนตามผนังกำแพง เป็นต้น ดังนั้นในการทำการศึกษาเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ประเภทอาชญากรรมจึงมีทั้งพฤติกรรมที่ประชาชนคิดว่าเป็นอาชญากรรมและอาชญากรรมโดยการจัดประเภทของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ข้อมูลอาชญากรรมโดยประชาชนผู้ใช้สอยพื้นที่จะเป็นเหตุการณ์หรือข่าวตามที่ได้รับรู้จากสถานการณ์ในชีวิตประจำวันหรือจากที่ประสบเหตุอาชญากรรมเอง ส่วนข้อมูลอาชญากรรมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เปิดเผยได้จะเป็นสถิติตัวเลขจำนวนคดีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปราม ในการศึกษาวิจัยนี้จะเน้นศึกษาข้อมูลประเภทอาชญากรรมในพื้นที่จากผู้ใช้สอยพื้นที่เป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นข้อมูลพฤติกรรมอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่จากผู้ใช้สอยทั่วไปโดยตรง สามารถศึกษาเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมกายภาพที่ใช้สอยได้ ส่วนข้อมูลอาชญากรรมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นของเฉพาะผู้ที่ประสบเหตุเองแล้วเท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับผู้ใช้สอยพื้นที่โดยรวม

<u>การเลือกกรณีศึกษาย่านศูนย์การค้าปทุมวัน</u>

เมื่อพิจารณาจากเหตุผลด้านสภาพปัญหาอาชญากรรมในเขตศูนย์กลางเมือง ผลการศึกษาวิจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง และแนวคิดการป้องกันโดยการออกแบบสภาพแวดล้อม ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพในบริเวณพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมการค้าขาย ในเขตศูนย์กลางเมือง ซึ่งเป็นศูนย์กลางธุรกิจพาณิชยกรรมของกรุงเทพมหานคร ที่มีผู้ใช้สอยและกิจกรรมพลุกพล่าน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นที่ที่มีความปลอดภัย มีความเสี่ยงหรือโอกาสที่จะประสบเหตุอาชญากรรมไม่มาก ว่าในสภาพการณ์ที่เป็นจริงในพื้นที่มีภัยอาชญากรรมแฝงอยู่อย่างไร และองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพที่เป็นปัจจัยของความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมมีลักษณะอย่างไร โดยเลือกศึกษาพื้นที่ย่านศูนย์การค้าปทุมวัน (หรือย่านสยามสแควร์) เนื่องจากย่านศูนย์การค้าปทุมวัน ตั้งอยู่ในย่านสำคัญทางธุรกิจการค้า การบริการ ในศูนย์กลางเมือง ซึ่งเป็นเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแหล่งดึงดูดผู้คนจำนวนมากเข้ามาใช้สอยทำกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ โดยมีลักษณะสภาพแวดล้อมพื้นที่ที่มีขอบเขต (Edges) ชัดเจนจากพื้นที่ข้างเคียงทั้งกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ และทางกายภาพ คือ พื้นที่แวดล้อมโดยรอบมีกิจกรรมการใช้ที่ดินเป็นสถานศึกษา สถานที่ราชการ โรงพยาบาล วัด และที่พักอาศัยส่วนบุคคล การมีขอบเขตแตกต่างชัดเจนจะเป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมสภาวะสำหรับการศึกษาด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ พื้นที่ย่านศูนย์การค้าปทุมวันที่เลือกเป็นกรณีศึกษา เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาต่อไปในอนาคต จากโครงการขนส่งมวลชนในพื้นที่ (ขณะดำเนินการวิจัยโครงการยังไม่แล้วเสร็จ) ซึ่งย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพในพื้นที่ การได้ทำการศึกษาถึงการป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อมกายภาพจะเป็นทั้งประโยชน์ในปัจจุบัน และสามารถนำมาศึกษาความแตกต่างเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ว่าปัจจัยทางกายภาพมีผลต่อการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่หรือไม่ อย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

<u>ความสำคัญของเรื่องที่ศึกษาและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาค้นคว้า</u>

การได้ศึกษาถึงสาเหตุ และปัจจัยในการเกิดอาชญากรรมด้านต่างๆ จะนำไปสู่การป้องกันอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้สาเหตุแห่งการเกิดอาชญากรรมจะประกอบด้วยปัจจัยหลายๆด้านประกอบกัน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจ แต่ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมกลับมีอิทธิพลมากต่อโอกาสในการก่อ

อาชญากรรม การศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อการป้องกันอาชญากรรม บริเวณย่านศูนย์การค้าปทุมวัน คาดว่าจะเกิดประโยชน์ด้านการเป็นตัวอย่างศึกษาในย่านพาณิชยกรรมศูนย์การค้า ซึ่งจะแสดงข้อมูลหลายด้าน ได้แก่ ประเภทอาชญากรรมเด่นที่มักเกิดขึ้นในพื้นที่ ทัศนคติความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยต่อสภาพแวดล้อมกายภาพลักษณะต่างๆ ในพื้นที่ และข้อควรพิจารณาในการออกแบบสภาพแวดล้อมกายภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับบริเวณย่านพาณิชยกรรมค้าขาย และบริการ ซึ่งคาดว่าจะมีส่วนช่วยป้องกันและควบคุมอาชญากรรม โดยการลดช่องโอกาสที่เอื้อต่อพฤติกรรมอาชญากรรมโดยเฉพาะในพื้นที่สาธารณะที่มีผู้ใช้สอยร่วมกันเป็นจำนวนมาก และความกลัวอาชญากรรมของผู้ใช้สอย

วัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยที่สำคัญ คือ เพื่อศึกษาลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อการป้องกันอาชญากรรมในย่านศูนย์กลางธุรกิจและพาณิชยกรรมของกรุงเทพมหานคร โดยศึกษากรณีพื้นที่ย่านศูนย์การค้าปทุมวัน เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้สอยพื้นที่ด้านประเภทอาชญากรรมที่มักเกิดขึ้น, บริเวณที่มักเกิดเหตุอาชญากรรม, สภาพแวดล้อมบริเวณที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม ความสัมพันธ์ของลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีผลต่อความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยพื้นที่ ซึ่งจะเชื่อมโยงนำไปสู่การศึกษาว่าองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมประกอบด้วยอะไรบ้างและมีลักษณะอย่างไร เพื่อที่จะทำการเสนอแนะแนวทางการป้องกันอาชญากรรมโดยการจัดสภาพแวดล้อมที่มีคุณสมบัติช่วยป้องกันอาชญากรรมสำหรับย่านพาณิชยกรรมศูนย์การค้าในเขตกรุงเทพมหานคร

สมมุติฐานของการศึกษาวิจัย

การกำหนดสมมุติฐานการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการศึกษาวิจัยนี้ กำหนดจากวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะแนวทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม และอิทธิพลของสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีต่อพฤติกรรมมนุษย์ ตลอดจนการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีสมมุติฐานการวิจัย คือ อาชญากรรมเป็นพฤติกรรมที่เป็นผลจากสภาพแวดล้อมกายภาพของชุมชนที่เอื้อโอกาส และสภาพแวดล้อมกายภาพที่เอื้อโอกาสนั้นยังส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและจิตใจของผู้ใช้สอยพื้นที่ร่วมกันด้วย โดยสภาพแวดล้อมกายภาพที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม มีปัจจัยมาจากองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมกายภาพต่างๆ ประกอบกัน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละบริเวณพื้นที่ ตามประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดิน สภาพแวดล้อม และลักษณะเฉพาะของพื้นที่ โดยมีสมมุติฐานการวิจัยย่อย คือ องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยของสภาพแวดล้อมกายภาพที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม ได้แก่ แสงสว่าง, มุมมองและการมองเห็น, กิจกรรมการใช้อาคาร, กิจกรรมการใช้พื้นที่, เส้นทางสัญจรในพื้นที่, ช่วงเวลาการใช้สอย, การจัดวางผังอาคาร, ลักษณะรูปแบบอาคาร, การให้ข่าวสารข้อมูลแก่ผู้ใช้พื้นที่, การให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ และลักษณะต่างๆขององค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติเรื่องความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยพื้นที่ด้วย

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัย มีขอบเขตการศึกษาที่จะกล่าวถึง คือ ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

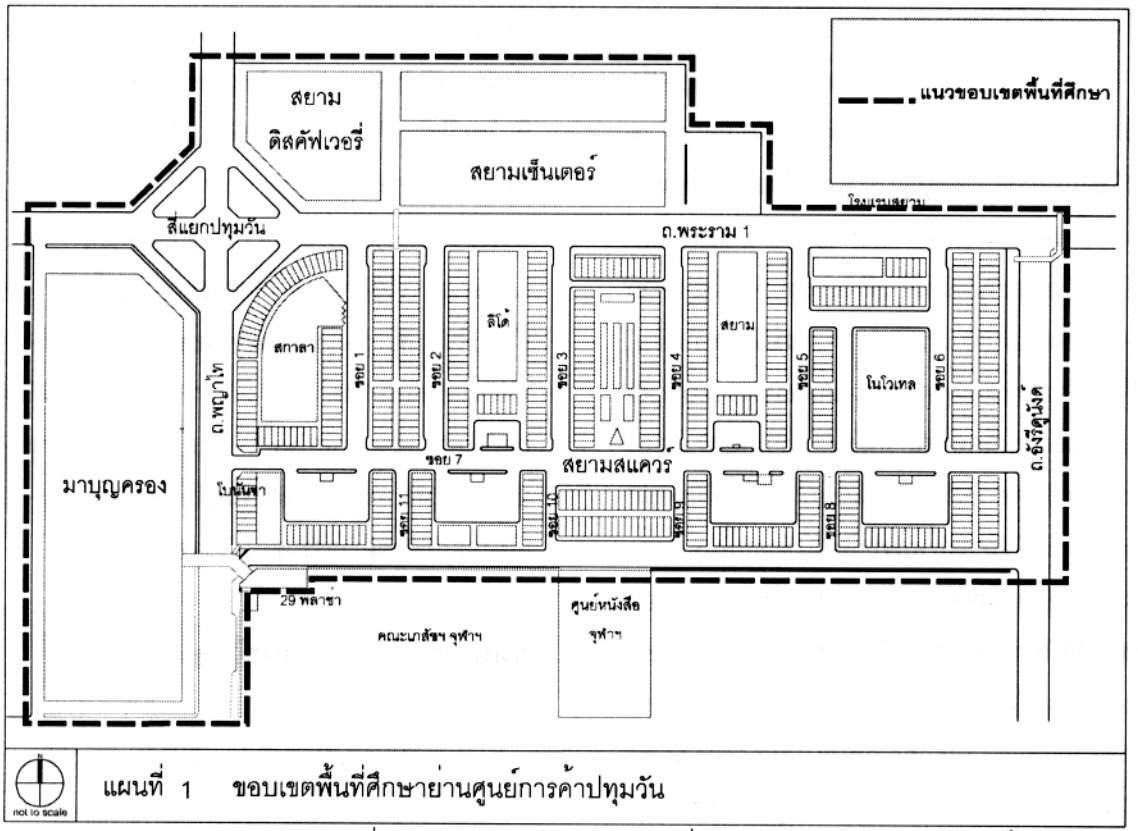
1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากแนวคิดทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม อาชญากรรมเป็นพฤติกรรมหนึ่งที่มีปัจจัยมาจากสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย จึงใช้เป็นโอกาสในการก่อเหตุอาชญากรรม แนวทางในการป้องกันจึงมุ่งลดช่องโอกาสต่อการก่ออาชญากรรมโดยให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อม ซึ่งหมายถึงสภาพแวดล้อมทั้งรูปธรรมและนามธรรม ในการศึกษาวิจัยนี้จึงมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ หรือสภาพแวดล้อมรูปธรรม โดยเน้นศึกษาด้านลักษณะและองค์ประกอบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของบริเวณพื้นที่ย่านศูนย์การค้าปทุมวัน ในการศึกษาวิจัยนี้มิได้ศึกษารวมถึงปัจจัยด้านอื่นๆ ที่เป็นสาเหตุของปัญหาอาชญากรรม เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตวิทยา ฯลฯ

ในส่วนของขอบเขตประเภทอาชญากรรมที่จะศึกษา มุ่งศึกษาอาชญากรรมที่ป้องกันได้จากสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นอาชญากรรมประเภทที่ฉวยโอกาส (Opportunities Crime)[8] จากสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เช่น ความผิดประเภทประทุษร้ายต่อทรัพย์ ได้แก่ ลักทรัพย์, งัดแงะรถยนต์, ล้วงกระเป๋า เป็นต้น โดยเฉพาะในพื้นที่ใช้สอยสาธารณะ ซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก ทั้งผลเสียหายต่อผู้ประสบเหตุ และทั้งความหวาดกลัววิตกต่อภัยอาชญากรรมที่อาจจะเกิดซ้ำอีกในพื้นที่ นอกจากนี้ยังรวมถึงเหตุการณ์ที่อาจจะเป็นภัยอันตรายหรือไม่ปลอดภัยขณะใช้สอยพื้นที่ด้วย ในการศึกษาเน้นศึกษารวบรวมข้อมูลเรื่องประเภทอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่จากผู้ใช้สอยพื้นที่ย่านศูนย์การค้าปทุมวันเป็นสำคัญ

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาย่านศูนย์การค้าปทุมวัน ได้แก่ บริเวณสยามสแควร์ และบริเวณพื้นที่ที่ตั้งอาคารห้างสรรพสินค้าต่างๆ คือ ห้างมาบุญครอง, ห้างสยามดิสคัฟเวอรี่ และห้างสยามเซ็นเตอร์ (แผนที่ 1)

แผนที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาย่านศูนย์การค้าปทุมวัน

ความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยด้านสภาพแวดล้อมกายภาพของชุมชน เพื่อป้องกันอาชญากรรม ที่สำคัญที่กล่าวถึง คือ ความหมายของอาชญากรรม, ประเภทของอาชญากรรม, สาเหตุของอาชญากรรม, ความกลัวอาชญากรรม, การป้องกันและการควบคุมอาชญากรรม, ทฤษฎีว่าด้วยการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม, องค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพกับการป้องกันอาชญากรรม โดยมีสาระโดยสังเขป ดังนี้

ความหมายของอาชญากรรม

อาชญากรรม หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือพฤติกรรมที่ผิดแปลกไปจากประเพณี วัฒนธรรมที่สังคมวางไว้ และเป็นอันตรายต่อส่วนรวมหรือชุมชน

ประเภทของอาชญากรรม

ประเภทอาชญากรรมจำแนกตามที่นิยมที่สำคัญคือ อาชญากรรมพื้นฐาน (Basic Crime) เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ฆ่าผู้อื่น, อาชญากรรมปราศจากผู้เสียหาย (Victimless Crime) เช่น การพนัน ยาเสพติด, อาชญากรรมคอปกขาว (White Collar Crime) เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง การกินสินบน, อาชญากรรมองค์การ (Organized Crime) เช่น กลุ่มค้ายาเสพติด กลุ่มค้าโสเภณี, อาชญากรรมเศรษฐกิจ (Economic Crime) เช่น การยักยอกทรัพย์ การปลอมแปลงเงินตรา และอาชญากรรมการเมือง (Political Crime) เช่น การก่อการร้าย การลอบสังหารบุคคลสำคัญ เป็นต้น อาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยนี้ คือ อาชญากรรมพื้นฐาน

สาเหตุของอาชญากรรม

ทฤษฎีสาเหตุของอาชญากรรม ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาวิจัยด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ ได้แก่ ทฤษฎีนิเวศวิทยาแห่งสำนักชิคาโก และทฤษฎีหลายสาเหตุกับการเกิดอาชญากรรม โดยมีสาระโดยสังเขปดังนี้

ทฤษฎีนิเวศวิทยาแห่งสำนักชิคาโก[9] ยึดทฤษฎีจุดร่วมของวงกลม (The Concentric-circle Theory) ของเบอร์เกส มาร่วมอธิบายเขตการเกิดอาชญากรรม โดยการแบ่งเมืองออกเป็น 5 เขตใหญ่ คือ 1.เขตธุรกิจการค้าใจกลางเมือง 2.เขตที่จัดเป็นทางผ่าน มีการขยายตัวของธุรกิจและอุตสาหกรรม 3.เขตที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงาน 4.เขตที่อยู่อาศัยของชั้นกลาง 5.เขตชานเมืองและเมืองบริวาร โดยผู้คนที่อยู่ในเขตต่างๆตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและสังคมที่ต่างกัน ซึ่งมีผลต่ออาชญากรรมด้วย

ทฤษฎีหลายสาเหตุกับการเกิดอาชญากรรม[10] มีหลักการที่สำคัญว่า ปัจจัยที่จะทำให้เกิดอาชญากรรมนั้นประกอบด้วยหลายประการ ไม่ได้เกิดจากปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งเพียงปัจจัยเดียว ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมตามแนวคิดของแมนไฮม์ คือ ปัจจัยทางกายภาพ และปัจจัยทางสังคม ซึ่งส่งผ่านไปทางจิตใจก่อให้เกิดอาชญากรรม ส่วนแนวคิดของเวสตัน และ เวลส์ กล่าวว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอาชญากรรม ได้แก่ ปัจจัยองค์ประกอบทางร่างกายและจิตใจ ปัจจัยสิ่งแวดล้อม และปัจจัยสถานการณ์ นอกจากนี้แนวคิดของซูซูกิ ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอาชญากรรม คือ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านจิตใจ และปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ จะเห็นว่าสภาพแวดล้อมกายภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมอาชญากรรม

ความกลัวอาชญากรรม[11]

ความกลัวอาชญากรรรม มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าปัญหาอาชญากรรมเอง มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้คนปรากฏตัวใช้สอยที่สาธารณะน้อยลง การควบคุมอาชญากรรมแบบไม่เป็นทางการเสื่อมลง อาชญากรรมจึงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลก่อให้

เกิดความกลัวอาชญากรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในการป้องกันอาชญากรรมนอกจากเป้าหมายการลดอาชญากรรมที่เกิดจากอาชญากรแล้ว การลดความกลัวอาชญากรรมของประชาชนผู้ใช้สอยพื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญด้วย

การป้องกันและการควบคุมอาชญากรรม

การป้องกันอาชญากรรมและการควบคุมอาชญากรรม คือ ความพยายามสกัดกั้นล่วงหน้ามิให้อาชญากรรมเกิดขึ้น และการแสวงหามาตรการในการจำกัดความเสียหาย หรือความผิดที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำอีก นอกจากนี้การป้องกันอาชญากรรมควรพิจารณาถึงการป้องกันทางตรง เช่น การลดช่องโอกาสในการกระทำผิดจากสภาพแวดล้อมกายภาพ และการป้องกันทางอ้อม เช่น การศึกษา การฝึกอาชีพ การคุมประพฤติ และการจำคุก เป็นต้น

ทฤษฎีว่าด้วยการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม

แนวทฤษฎีว่าด้วยการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม ที่ใช้ปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่องที่สำคัญได้แก่ แนวทฤษฎีบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Approach) ให้ความสำคัญกับการป้องกันปราบปรามและควบคุมพฤติกรรมอาชญากรรมโดยการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทั้งงานสืบสวนสอบสวน งานตำรวจสายตรวจ, แนวทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Approach) ให้ความสำคัญกับการจัดสภาพทั่วไปเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนให้ง่ายต่อการควบคุม การสังเกตตรวจตรา การมีส่วนร่วมในการป้องกันชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินทั้งของตนเองและผู้อื่นให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม โดยปรับบทบาทของตำรวจให้ทำหน้าที่เป็นผู้วางแผน สนับสนุน และให้คำปรึกษาแก่ชุมชน โดยมุ่งลดช่องว่างและโอกาสของการประกอบอาชญากรรมในชุมชน และแนวทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม (Theory of Crime Control Through Environmental Design) ใช้หลักการของสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์โดยให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมที่สามารถช่วยขัดขวางพฤติกรรมละเมิดกฎหมายได้

องค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพกับการป้องกันอาชญากรรม

ลักษณะองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมกายภาพในชุมชน ซึ่งใช้ในการพิจารณาออกแบบและปรับปรุงเพื่อป้องกันอาชญากรรมที่สำคัญ คือ แสงสว่าง, มุมมองและการมองเห็น, บริเวณที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม, การรับรู้สภาพเส้นทางสัญจร, การสามารถมองเห็นได้จากบุคคลอื่น, กิจกรรมการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน, การส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานที่, การให้ข่าวสารข้อมูลและการใช้เครื่องหมายสัญลักษณ์ และคุณภาพการออกแบบกายภาพโดยรวม

วิธีการดำเนินงานวิจัย

วิธีการดำเนินงานสำหรับการวิจัยที่สำคัญที่จะกล่าวถึง ได้แก่ ตัวแปรการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดโดยสังเขปคือ

ตัวแปรการวิจัย

ตัวแปรการวิจัยที่จะทำการศึกษาตามที่กำหนดไว้ คือ

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ ตัวแปร "สภาพแวดล้อมกายภาพที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม" ประกอบด้วย ลักษณะคุณภาพของแสงสว่างในเวลากลางคืน, ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของลักษณะมุมมอง, รูปแบบการจัดวางผังอาคาร, ลักษณะด้านหน้าอาคาร, ลักษณะเส้นทางเดินเท้า-ลักษณะกิจกรรมการใช้อาคาร, ลักษณะบริเวณสาธารณะ, ช่วงเวลาในการใช้สอยพื้นที่, บริเวณต่างๆในห้างสรรพสินค้า, ประสิทธิภาพการสอดส่องดูแลในพื้นที่, การให้ข้อมูลการใช้สอยพื้นที่, สิ่งให้ความช่วยเหลือในพื้นที่

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ตัวแปร "อาชญากรรม" ประกอบด้วย ประเภทเหตุอาชญากรรม, ช่วงเวลาที่เกิดเหตุ, สถานที่เกิดเหตุ, ความถี่ของเหตุที่เกิด และ ตัวแปร "พฤติกรรมของผู้ใช้สอยพื้นที่" ได้แก่ ความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาวิจัยนี้ที่สำคัญ ได้แก่ ผู้ใช้สอยพื้นที่ย่านศูนย์การค้าปทุมวัน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกำหนดทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากรจำนวน 374 คน ซึ่งแบ่งออกเป็นผู้ใช้สอยประจำ ได้แก่ เจ้าของร้านค้า พนักงานขาย เป็นต้น จำนวน 187 คน และผู้ใช้สอยไม่ประจำ ได้แก่ ลูกค้า ผู้มีธุรกิจติดต่อ หรือผู้ที่เข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น จำนวน 187 คน มีวิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีผสมกันระหว่างการสุ่มตัวอย่างแบบใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) เพื่อความเหมาะสมกับงบประมาณ กำลังคน และเวลา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามขั้นตอนต่างๆ เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้สอยพื้นที่ โดยทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงก่อนนำไปใช้จริง ในส่วนของแบบวัดทัศนคติในแบบสอบถามทำการหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของครอนบัค (Cronbach) และทำการคัดเลือกข้อความที่ดีมีประสิทธิภาพโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ความแตกต่าง ก่อนที่จะนำข้อมูลไปทำการวิเคราะห์

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมตามลำดับได้ดังนี้ คือ

1. การรวบรวมข้อมูลในช่วงออกแบบวิจัย ได้แก่
   1.1. การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ทฤษฎี และวรรณกรรมวิจัยที่เกี่ยวข้อง
   1.2. การรวบรวมข้อมูลด้านสถิติอาชญากรรมที่เกี่ยวข้อง
   1.3. การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมกายภาพของพื้นที่ศึกษา ซึ่งทำการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจสภาพแวดล้อมกายภาพ
2. การรวบรวมข้อมูลในช่วงปฏิบัติการวิจัย ได้แก่
   2.1. การรวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้สอยพื้นที่ ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นในการเก็บรวบรวมข้อมูล
   2.2. การรวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมกายภาพบริเวณพื้นที่ศึกษา โดยการสังเกตพื้นที่ในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อม

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้สอยพื้นที่ด้วยแบบสอบถาม และการสังเกต ได้ทำการเก็บข้อมูลในช่วงวันที่ 14 มิถุนายน 2542 ถึง 10 กรกฎาคม 2542 โดยแบบสอบถามที่ได้รับคืนรวมทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 93.05 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด แยกเป็นจากผู้ใช้สอยประจำร้อยละ 43.05 และจากผู้ใช้สอยไม่ประจำร้อยละ 50 โดยไม่ได้รับแบบสอบถามคืน คิดเป็นร้อยละ 6.95 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้ ใช้วิธีการสร้างข้อสรุปจากการศึกษาข้อมูล และใช้สถิติช่วยในการวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ที่สำคัญ ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย, การหาค่าฐานนิยม, การหาสัดส่วนร้อยละเพื่อเปรียบเทียบลักษณะของข้อมูล และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระโดยการวิเคราะห์ความถดถอยพหุ โดยประเด็นที่ทำการวิเคราะห์เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

ผลการวิเคราะห์

จากผลการวิเคราะห์และการตีความหมายข้อมูลในประเด็นหัวข้อต่างๆ คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม, อาชญากรรมในพื้นที่ศึกษา, ความรู้สึกเสี่ยงต่อ

ภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอย, ลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพ, บริเวณที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม, ผลการสังเกตลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อม, ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบริเวณพื้นที่ศึกษาเพื่อป้องกันอาชญากรรม และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยพื้นที่กับลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพ สามารถสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

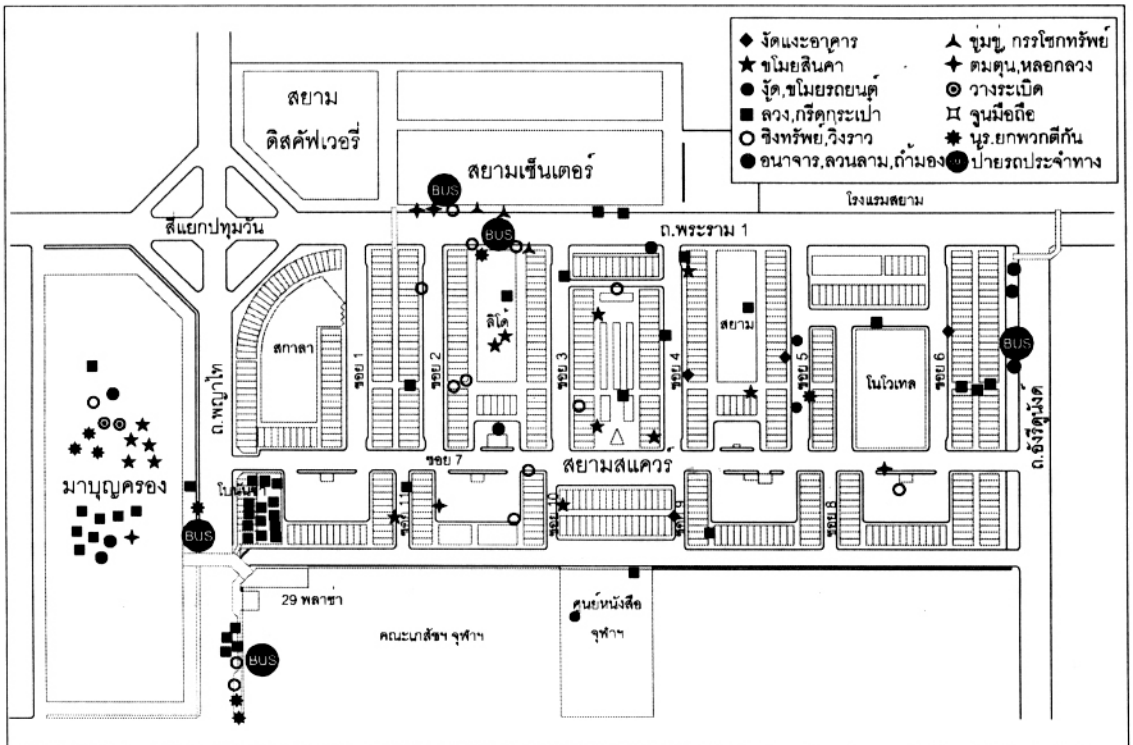
คุณสมบัติของผู้ตอบแบบสอบถาม

คุณสมบัติของผู้ตอบแบบสอบถามจากผู้ตอบทั้งหมด 348 คน จำแนกเป็นผู้ใช้สอยประจำ 161 คน และผู้ใช้สอยไม่ประจำ 187 คน พบว่า ผู้ใช้สอยทั้งหมดส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 21-25 ปี เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอาชีพเป็นนักศึกษามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ พนักงานบริษัท และพนักงานขายตามลำดับ มีรายได้ต่อเดือน 6,001-10,000 เป็นส่วนใหญ่ และผู้ใช้สอยไม่ประจำส่วนใหญ่มีความถี่การใช้สอยพื้นที่ประมาณเดือนละครั้งมากที่สุด รองลงมาประมาณสัปดาห์ละครั้ง

อาชญากรรมในพื้นที่ศึกษา

ด้านอาชญากรรมในพื้นที่ศึกษา พบว่า เหตุร้ายหรือเหตุอาชญากรรมที่ผู้ใช้สอยระบุว่ามักเกิดขึ้นในย่านศูนย์การค้าปทุมวันทั้งหมด ได้แก่ งัดแงะอาคาร, ขโมยสินค้า, ปล้นร้านค้า, ขโมยรถยนต์-จักรยานยนต์, กรีด-ทำลายรถ, ล้วง-กรีดกระเป๋า, ชิงทรัพย์, ตกทอง, วิ่งราว, อนาจาร, ลวนลาม, ข่มขืน, ข่มขู่, รีดไถ, กรรโชกทรัพย์, แก๊งต้มตุ๋น, หลอกลวง, ยาเสพติด, วางระเบิด, จูนมือถือ, นักเรียนยกพวกตีกัน, ทะเลาะวิวาท, ไฟไหม้, และเบ็ดเตล็ดอื่นๆ เช่น ขายของโจร, ทำร้ายร่างกาย, มอมยา สลบ, ถ้ำมอง โดยมีเหตุอาชญากรรมที่ถูกระบุว่าเกิดขึ้นเป็นประจำมากเป็นอันดับ 1 ได้แก่ ล้วง-กรีดกระเป๋า อันดับที่ 2 และ 3 ได้แก่ ขโมยสินค้าในร้าน โดยช่วงเวลาที่ถูกระบุว่ามักเกิดเหตุอาชญากรรมส่วนใหญ่ คือ ช่วงเวลาเย็น 16.00-20.00 น.

การประสบเหตุอาชญากรรมเองของผู้ใช้สอย พบว่า ผู้ใช้สอยพื้นที่ที่เคยประสบเหตุเองคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 22.1 ส่วนใหญ่จะประสบอาชญากรรมประเภทล้วง-กรีดกระเป๋า โดยบริเวณที่ประสบเหตุอาชญากรรมมากที่สุด คือ ภายในอาคารโบนันซ่ามอลล์, มาบุญครอง, ป้ายรถเมล์ และทางเท้า (แผนที่ 2)

แผนที่ 2 บริเวณที่ผู้ใช้สอยเคยประสบเหตุอาชญากรรมเอง

not to scale

จำนวนเหตุการณ์ที่ระบุในแผนที่: 77 เหตุการณ์

การได้ยินข่าวอาชญากรรมของผู้ใช้สอย ซึ่งเป็นผลจากการรับทราบข้อมูลอาชญากรรมในพื้นที่ศึกษา และมีผลต่อความวิตกหวาดกลัวต่อภัยอาชญากรรมในขณะใช้สอยพื้นที่ พบว่า ส่วนใหญ่เคยได้ยินข่าวอาชญากรรมในพื้นที่คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 63.2 ได้ยินข่าวอาชญากรรมประเภทล้วง-กรีดกระเป๋าเกิดขึ้นมากที่สุด และบริเวณที่ได้ยินข่าวว่าเกิดเหตุมากที่สุดในพื้นที่ คือ ภายในอาคารโบนันซ่ามอลล์, มาบุญครอง, ป้ายรถเมล์ และทางเท้า ซึ่งมีความสอดคล้องกันกับบริเวณที่ผู้ใช้สอยประสบเหตุเอง โดยส่วนใหญ่ระบุถึงความถี่การได้ยินข่าวการเกิดอาชญากรรมเกิดขึ้นประมาณเดือนละครั้ง

ความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอย

ความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอย ทำการวัดโดยสร้างแบบวัดทัศนคติตามแบบของไลเกิร์ต (Likert Scale) ซึ่งทำการทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ตามแบบของครอนบัค (Cronbach) และทำการคัดเลือกข้อความที่ดีมีประสิทธิภาพสำหรับการวิเคราะห์ในแบบวัดทัศนคติหลังจากรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมดโดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์ความแตกต่าง (Discriminatory Power) ของแต่ละข้อความ จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้ใช้สอยพื้นที่ทั้งหมดส่วนใหญ่มีระดับคะแนนความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 53.5 ของผู้ใช้สอยทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าในการใช้สอยพื้นที่ย่านศูนย์การค้าปทุมวัน ผู้ใช้สอยส่วนใหญ่มีความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมเกิดขึ้นในระดับปานกลางเมื่อเทียบกับผู้ใช้สอยทั้งหมด และจากการทดสอบทางสถิติด้วย t-Test พบว่า ความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยทั้งสองประเภทมีความแตกต่างกัน โดยผู้ใช้สอยไม่ประจำจะมีความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมมากกว่าผู้ใช้สอยประจำ

ลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพ

การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพต่างๆ ที่สำคัญ คือ ลักษณะคุณภาพของแสงสว่างในเวลากลางคืน, ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของลักษณะมุมมอง, รูปแบบการจัดวางผังอาคาร, ลักษณะด้านหน้าอาคาร, ลักษณะเส้นทางเดินเท้า, ลักษณะกิจกรรมการใช้อาคาร-ลักษณะบริเวณสาธารณะ, ช่วงเวลาในการใช้สอยพื้นที่-บริเวณต่างๆในห้างสรรพสินค้า, ประสิทธิภาพการสอดส่องดูแลในพื้นที่, การให้ข้อมูลการใช้สอยพื้นที่, สิ่งให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ โดยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ดังนี้ คือ

ลักษณะคุณภาพของแสงสว่างในเวลากลางคืน พบว่า ระดับคุณภาพของแสงสว่างในพื้นที่ที่ผู้ใช้สอยส่วนใหญ่ประเมินว่าสว่างพอเหมาะมีเพียงบริเวณหน้าร้านค้าทั่วไปและหน้าห้างสรรพสินค้า ส่วนบริเวณที่สว่างไม่เพียงพอ, มืด และมืดมากมองไม่เห็น เป็นลักษณะของสภาพแวดล้อมที่เอื้อโอกาสต่ออาชญากรรม หรือทำให้ผู้ใช้สอยรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรม โดยมีบริเวณที่ถูกระบุว่ามีแสงสว่างไม่เพียงพอเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ บริเวณทางเท้าริมถนนใหญ่, ทางเท้าทั่วไป, บริเวณป้ายรถเมล์, ที่จอดรถยนต์นอกอาคารในสยามสแควร์, ทางเดินออกจากโรงภาพยนตร์ และทางเดินระหว่างอาคารในสยามสแควร์

ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของลักษณะมุมมอง พบว่า ลักษณะมุมมองในระดับเอื้อโอกาสมากที่สุดที่ถูกระบุโดยผู้ใช้สอยพื้นที่ส่วนใหญ่นั้น ได้แก่ บริเวณที่เปลี่ยวลับตาคน และบริเวณที่มีมุมอับสายตา ส่วนระดับเอื้อโอกาสมาก ได้แก่ บริเวณที่มีพุ่มไม้บดบังมุมมอง และในระดับเอื้อโอกาสปานกลาง ได้แก่ บริเวณที่มองเห็นได้จากผู้อื่น และบริเวณที่มองเห็นได้จากในร้านค้า ตามลำดับ

ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของรูปแบบการจัดวางผังอาคาร พบว่า ลักษณะรูปแบบการจัดวางอาคารต่างๆ ที่มีผลต่อระดับความเอื้อ

โอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ แบบแถว, แบบกลุ่ม และแบบเดี่ยว

ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของลักษณะด้านหน้าอาคาร พบว่า ลักษณะด้านหน้าอาคารที่มีผลต่อระดับความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ ลักษณะทึบมองไม่เห็นภายนอก, ลักษณะโปร่งสลับทึบ และลักษณะโปร่งมองเห็นภายนอก

ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของลักษณะเส้นทางเดินเท้า พบว่า ลักษณะเส้นทางเดินเท้าที่มีผลต่อระดับความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ เส้นทางเดินเท้าที่มีลักษณะเป็นที่เปลี่ยวลับตาคน, ตรอก-ซอยระหว่างอาคาร, ทางเดินคับแคบ, แสงสว่างไม่เพียงพอ-มืด, คนเบียดเสียดพลุกพล่าน, ทางเดินริมถนนใหญ่, มีร้านค้า-แผงลอยระหว่างทางเดิน และมีสภาพสกปรก-มีขยะ

ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของกิจกรรมการใช้อาคาร พบว่า ประเภทกิจกรรมการใช้อาคารที่มีผลต่อระดับความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ สถานบันเทิง, ที่จอดรถ, โรงภาพยนตร์, ร้านค้าปลีก, สำนักงาน, โรงแรม, ห้างสรรพสินค้า, ธนาคาร, ร้านอาหาร และโรงเรียนกวดวิชา

ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของบริเวณสาธารณะ พบว่า บริเวณพื้นที่สาธารณะที่มีผลต่อระดับความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ ตรอก-ซอยระหว่างอาคาร, พื้นที่ด้านหลังอาคาร, ที่จอดรถยนต์, ตู้ ATM., ทางเท้าริมถนน, ที่ตั้งหาบเร่แผงลอย, สะพานลอยข้ามถนน, ป้ายรถเมล์ และวินมอเตอร์ไซค์ โดยบริเวณต่างๆเหล่านี้มีกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ในระดับพื้นที่สาธารณะ เป็นบริเวณที่ควรคำนึงถึงในการปรับปรุงและออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันอาชญากรรม

ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของช่วงเวลาในการใช้สอยพื้นที่ พบว่า ช่วงเวลาการใช้สอยพื้นที่ที่มีผลต่อระดับความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ ช่วงเวลาดึก 23.00-6.00 น., ช่วงเวลาค่ำ 20.00-23.00 น., ช่วงเวลาเย็น 16.00-20.00 น., ช่วงเวลากลางวัน 9.00-16.00 น และ ช่วงเวลาเช้า 6.00-9.00 น.

ประสิทธิภาพการป้องกันอาชญากรรมของการสอดส่องดูแลในพื้นที่ พบว่า ลักษณะรูปแบบการสอดส่องดูแลพื้นที่ที่มีผลต่อระดับประสิทธิภาพต่อการป้องกันอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ การจัดให้มีตำรวจสายตรวจเพิ่ม, จัด ร.ป.ภ..รวมสำหรับพื้นที่สาธารณะ, การติดตั้งกล้องโทรทัศน์วงจรปิด, การติดตั้งสัญญาณเสียงเตือนในร้านค้า, เจ้าของร้าน หรือพนักงานช่วยกันดูแล และลูกค้าที่เดินผ่านไปมาช่วยกันดูแล

ประสิทธิภาพการป้องกันอาชญากรรมของการให้ข้อมูลการใช้สอยพื้นที่ พบว่า ลักษณะรูปแบบการให้ข้อมูลการใช้สอยพื้นที่ที่มีผลต่อระดับประสิทธิภาพต่อการป้องกันอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ ศูนย์ประชาสัมพันธ์, ป้ายบอกทางเข้า-ออกพื้นที่, ป้ายเตือนให้ระวังภัย, ป้ายบอกทางหนีไฟ, การแจกแผนที่แผ่นพับ, ป้ายแผนที่แสดงสถานที่สำคัญ และผังแสดงร้านค้าในห้างสรรพสินค้า

ประสิทธิภาพการป้องกันอาชญากรรมของสิ่งให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ พบว่า สิ่งให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ที่มีผลต่อระดับประสิทธิภาพต่อการป้องกันอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ ป้อมตำรวจ, โทรศัพท์สาธารณะ และป้อมยาม

ความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมของบริเวณต่างๆในห้างสรรพสินค้า พบว่า บริเวณต่างๆในห้างสรรพสินค้ามีผลต่อระดับความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ ที่จอดรถของอาคาร, ห้องน้ำและทางไปห้องน้ำ, บันไดหนีไฟและทางหนีไฟ, บริเวณทางเข้า-ออกอาคาร, บริเวณพื้นที่ขายสินค้า, ลิฟต์และโถงลิฟต์ และศูนย์อาหาร

การประเมินคุณภาพ, ระดับความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม และประสิทธิภาพของลักษณะองค์ประกอบกายภาพต่างๆโดยผู้ใช้สอยพื้นที่ ทำให้ทราบถึงลักษณะสำคัญขององค์ประกอบสภาพแวดล้อมกาย

ภาพบริเวณต่างๆ ที่มีส่วนที่เป็นปัจจัยต่อความเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม นอกจากนี้แล้วค่าคะแนนรวมของการประเมินที่ได้นำไปใช้ทดสอบสมมุติฐานโดยใช้วิธีการทางสถิติในขั้นตอนต่อไป

บริเวณที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม

จากผลการวิเคราะห์ บริเวณที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม และบริเวณที่มีลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมต่างๆ ซึ่งผู้ใช้สอยได้ระบุในแบบสอบถาม พบว่า บริเวณที่มีแสงสว่างไม่เพียงพอในตอนกลางคืน, บริเวณที่เป็นมุมอับสายตาหรือสถานที่เปลี่ยว และบริเวณเส้นทางเดินเท้าที่ผู้ใช้สอยรู้สึกไม่ปลอดภัย มีความสอดคล้องกันกับบริเวณที่ผู้ใช้สอยรู้สึกเอื้อโอกาสต่ออาชญากรรม แสดงให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม มีปัจจัยจากลักษณะองค์ประกอบต่างๆ ร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับบริเวณที่ผู้ใช้สอยประสบเหตุอาชญากรรมเอง และบริเวณที่เคยได้ยินข่าวอาชญากรรม

ข้อเสนอแนะจากผู้ใช้สอยเรื่องการปรับปรุงบริเวณพื้นที่ศึกษาเพื่อป้องกันอาชญากรรม

ข้อเสนอแนะแนวทางการป้องกันอาชญากรรมโดยการจัดสภาพแวดล้อมในย่านศูนย์การค้าปทุมวันของผู้ใช้สอยพื้นที่ โดยสรุป จะเป็นข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการจัดองค์ประกอบสภาพแวดล้อม เช่น แสงสว่าง กิจกรรมการใช้สอย การสอดส่องดูแล การให้ข่าวสารข้อมูลการใช้สอยพื้นที่ การจัดสิ่งให้ความช่วยเหลือ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ และการป้องกันอาชญากรรมที่ผู้ใช้สอยให้ความสำคัญควบคู่กับการจัดสภาพแวดล้อม คือ การเสนอให้จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจเพิ่มเติมในการตรวจตราดูแลบริเวณพื้นที่ที่สำคัญ

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมกับองค์ประกอบสภาพแวดล้อม

ผลการวิเคราะห์เพื่อพิสูจน์สมมุติฐานจากการทดสอบทางสถิติโดยการวิเคราะห์ความถดถอยพหุพบว่า ความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยพื้นที่ มีความเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากปัจจัยร่วมกันขององค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพต่างๆ และเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (α=0.10)

ตัวแปรลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีผลต่อตัวแปรความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยพื้นที่ (RISK) มากที่สุดเป็นอันดับที่ 1 ได้แก่ ประสิทธิภาพการให้ข้อมูลข่าวสารการใช้สอยพื้นที่แก่ผู้ใช้สอยพื้นที่ (INFO) รองลงมาได้แก่ ลักษณะคุณภาพของแสงสว่างในเวลากลางคืนบริเวณพื้นที่สาธารณะ (LIGHT), ประสิทธิภาพของสิ่งให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ (HELP), ลักษณะบริเวณที่ใช้เป็นเส้นทางการสัญจรในพื้นที่ (ROUTE), ช่วงเวลาการใช้สอยของพื้นที่ (TIME), ลักษณะการจัดวางผังบริเวณ (PLAN), ลักษณะบริเวณต่างๆในห้างสรรพสินค้า (FUNC), ประสิทธิภาพการสอดส่องดูแลในพื้นที่ (SURVEIL), ลักษณะกิจกรรมการใช้อาคาร (B_USE), ลักษณะมุมมอง (SIGHT), ลักษณะด้านหน้าของอาคาร (FRONT), ลักษณะบริเวณสาธารณะ(PUB) จากมากไปน้อยตามลำดับ และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ INFO, LIGHT, HELP, ROUTE, TIME, และ PLAN โดยตัวแปรลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพที่เสนอทั้งหมดสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยได้ 20.2 % นอกจากนี้ยังพบว่าประเภทผู้ใช้สอยเป็นปัจจัยหนึ่งร่วมกับองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพที่ส่งผลต่อความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยพื้นที่ด้วย

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาวิจัย

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาวิจัยที่จะนำเสนอ แบ่งเป็น ข้อเสนอแนะเรื่องการป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อม และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนะเรื่องการป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อม

การป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อม (Crime Prevention Through Environmental Design, CPTED[12]) เป็นหลักการพื้นฐานที่จะควบคุมความเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์ ทั้งผู้กระทำผิด และผู้ตกเป็นเหยื่อหรือประชาชนผู้ใช้สอยพื้นที่ โดยขัดขวางพฤติกรรมอาชญากรรม และลดความกลัวหรือความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรม ตลอดจนการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้กลยุทธ์ด้านการออกแบบทางกายภาพ จิตวิทยาพฤติกรรมมนุษย์ และการบริหารจัดการ จากแนวคิดทฤษฎีการป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อม และจากผลการศึกษาวิจัย มีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องที่จะกล่าวถึง คือ ลักษณะและองค์ประกอบที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อการป้องกันอาชญากรรม

ในย่านพาณิชยกรรมการค้า

จากผลการศึกษาลักษณะและองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพซึ่งสนับสนุนว่า สภาพแวดล้อมกายภาพที่เอื้อโอกาสส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและจิตใจของผู้ใช้สอยพื้นที่ร่วมกัน อาชญากรรมเป็นพฤติกรรมที่เป็นผลจากสภาพแวดล้อมกายภาพของชุมชนที่เอื้อโอกาสและมีผลต่อความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอยด้วย สภาพแวดล้อมกายภาพที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม มีปัจจัยมาจากองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมกายภาพต่างๆ ประกอบกัน ดังนั้นในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการป้องกันอาชญากรรม จึงควรคำนึงถึงลักษณะองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าลักษณะและองค์ประกอบของบริเวณที่ผู้ใช้สอยประสบเหตุอาชญากรรม, บริเวณที่ผู้ใช้สอยรู้สึกเอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรม และที่มีผลต่อความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมของผู้ใช้สอย คือ การให้ข้อมูลข่าวสารการใช้สอยพื้นที่แก่ผู้ใช้สอย, แสงสว่างในบริเวณพื้นที่สาธารณะ, การจัดสิ่งให้ความช่วยเหลือในพื้นที่, เส้นทางสัญจรทางเท้าในพื้นที่, ช่วงเวลาการใช้สอยของพื้นที่, ลักษณะการจัดวางผังบริเวณ, ลักษณะบริเวณต่างๆในห้างสรรพสินค้า, การสอดส่องดูแลในพื้นที่, ลักษณะมุมมอง และลักษณะด้านหน้าอาคารร้านค้า ดังนั้น ลักษณะองค์ประกอบต่างๆที่จะเสนอแนะให้พิจารณาคำนึงถึงในการจัดสภาพแวดล้อมกายภาพย่านพาณิชยกรรมการค้าเพื่อป้องกันอาชญากรรม ในขอบเขตของผลการศึกษามีรายละเอียด คือ

1. **การให้ข้อมูลข่าวสารการใช้สอยพื้นที่แก่ผู้ใช้สอย** เพื่อให้ผู้ใช้สอยได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้สอยในบริเวณพื้นที่ ผู้ใช้สอยจะรู้สึกมีความปลอดภัยเมื่อสามารถรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างเข้าใจชัดเจน จากผลการศึกษาและการสังเกตสภาพแวดล้อมในย่านศูนย์การค้า ลักษณะการให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นแก่ผู้ใช้สอย แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1.การให้ข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางสัญจร เพื่อให้ทราบว่ากำลังอยู่ที่ตำแหน่งใด มีเส้นทางใดบ้าง เช่น ทิศทางการสัญจร ระบบการจราจรในพื้นที่ ข้อมูลรถประจำทางในพื้นที่ เป็นต้น 2. การให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งสถานที่สำคัญในพื้นที่ เช่น กิจกรรมร้านค้า สถานที่สำคัญ ที่จอดรถ ห้องน้ำสาธารณะ เป็นต้น และ 3.การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเตือนภัยหรือให้ความช่วยเหลือ เช่น ป้ายเตือนบริเวณที่มักเกิดเหตุอาชญากรรม การบริการโทรศัพท์สาธารณะ ชุ้มประชาสัมพันธ์ประจำพื้นที่ เป็นต้น

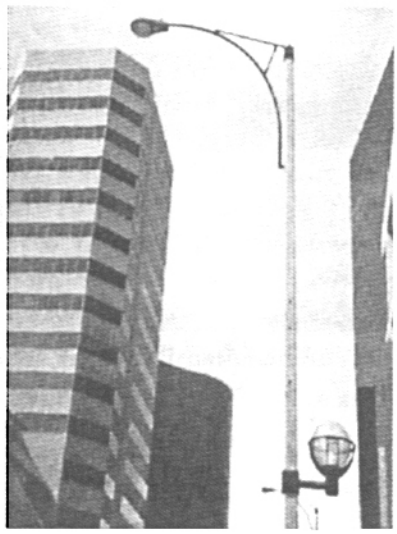
ภาพที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งส่วนต่าง ๆ แก่ผู้ใช้สอยโดยแสดงแผนผังบริเวณ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้สอยพื้นที่ โดยเฉพาะผู้ใช้สอยไม่ประจำ

2. **แสงสว่างในบริเวณพื้นที่สาธารณะ** สำหรับบริเวณพื้นที่ที่มีกิจกรรมการค้าการบริการอย่างย่านศูนย์การค้านั้น การจัดแสงสว่างเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการใช้สอยและการป้องกันอาชญากรรม เนื่องจากมีกิจกรรมการใช้สอยที่ต่อเนื่องทั้งกลางวันและกลางคืน ดังนั้น ในการจัดแสงสว่างเพื่อการใช้สอยในที่สาธารณะจึงควรคำนึงถึงทั้งแสงสว่างจากธรรมชาติในตอนกลางวันและการจัดแสงสว่างจากโคมไฟฟ้าในตอนกลางคืน

การจัดแสงสว่างจากธรรมชาติในตอนกลางวัน เช่น ตามทางเดินเท้าที่มีหลังคาคลุม หรือในการแบ่งเช่าพื้นที่ร้านค้าเพิ่มเติมโดยการต่อเติมกันสาดตามตรอกซอยต่างๆควรพิจารณาวัสดุที่ไม่สร้างความมืดอับทึบ ให้เลือกใช้วัสดุที่โปร่งแสงบ้าง ก็จะช่วยให้บริเวณนั้นมีแสงสว่างและรู้สึกปลอดโปร่งขึ้น ส่วนการจัดแสงสว่างในตอนกลางคืนควรคำนึงถึง คุณภาพของความส่องสว่างตามมาตรฐานที่ควรจะสามารถแยกแยะลักษณะและใบหน้าบุคคลได้, มีการติดตั้งโคมไฟในตำแหน่งที่เหมาะสมอย่างทั่วถึงทุกบริเวณพื้นที่, ควรให้ความสำคัญกับการใช้สอยของคนเดินเท้ามากกว่าเฉพาะผู้ขับขี่รถยนต์, มีการบำรุงรักษาโคมไฟให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ดีอยู่เสมอ, มีการออกแบบเพื่อป้องกันโคมไฟจากการถูกทำลาย และมีการวางแผนรองรับสำหรับกิจกรรมการใช้สอยเวลากลางคืน เช่น ป้ายรอรถประจำทาง, ที่จอดรถยนต์, ทางเท้าบริเวณโรงภาพยนตร์, บริเวณตู้ ATM., บริเวณโทรศัพท์สาธารณะ เป็นต้น

ภาพที่ 2 การออกแบบจัดสภาพแวดล้อมกายภาพให้แสงสว่างจากธรรมชาติส่องได้อย่างทั่วถึงในตอนกลางวันในบริเวณพื้นที่ใช้สอยตามตรอกซอยต่างๆ จะช่วยให้ไม่มืดทึบ และรู้สึกปลอดภัย

ภาพที่ 3 การออกแบบโคมไฟที่สามารถให้แสงสว่างได้ทั้งสำหรับคนเดินเท้าและผู้ขับขี่รถยนต์
ที่มา: Gerda R. Wekerle & Carolyn Whitzman, Safe Cities: Guidelines for Planning, Design and Management, p. 31.

3. **สิ่งให้ความช่วยเหลือในพื้นที่** สำหรับพื้นที่พาณิชยกรรมย่านศูนย์การค้าเป็นสิ่งจำเป็นที่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ใช้สอยในพื้นที่เมื่อเกิดเหตุอันตรายได้อย่างสะดวกรวดเร็ว เป็นสิ่งที่ต้องจัดเตรียมให้มีในพื้นที่ นอกจากจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้สอยแล้ว ยังมีส่วนช่วยป้องกันอาชญากรรมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วย เช่น ป้อมตำรวจ, สถานีตำรวจย่อย, ป้อมยาม และโทรศัพท์สาธารณะ การจัดสิ่งให้ความช่วยเหลือควรคำนึงถึงตำแหน่งที่ตั้งที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้สะดวก, สังเกตเห็นและจดจำได้ง่ายชัดเจน สามารถให้บริการหรือใช้งานได้ตลอด 24 ชั่วโมง นอกจากนี้สิ่งให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของการติดตั้งเสียงสัญญานเตือนภัยเมื่อเกิดเหตุร้ายต่างๆในพื้นที่ หรืออุปกรณ์ขอความช่วยเหลือฉุกเฉิน เช่น โทรศัพท์ภายในถึงหน่วยรักษาความปลอดภัยหรือป้อมตำรวจใกล้เคียง เช่น ในที่จอดรถสาธารณะ อาคารห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ เป็นต้น ก็เป็นการจัดสิ่งให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ที่มีส่วนช่วยป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ได้ทางอ้อม

ภาพที่ 4 บริเวณที่ตั้งสถานีตำรวจย่อย และสถานีดับเพลิงย่อย สน.ปทุมวัน ซึ่งบริการให้ความช่วยเหลือได้ในบริเวณย่านศูนย์การค้าปทุมวัน

4. **เส้นทางสัญจรทางเท้าในพื้นที่** ควรเป็นบริเวณที่ให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษโดยเฉพาะเส้นทางเดินเท้า เนื่องจากผู้ใช้สอยต้องใช้เป็นทางสัญจรเป็นประจำในพื้นที่ บริเวณเส้นทางเดินเท้าควรคำนึงสิ่งต่างๆ คือ การจัดแสงสว่างที่เพียงพอและเหมาะสม, การให้ข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางสัญจรในพื้นที่ ว่าบริเวณใดเป็นเส้นทางหลัก-รอง มีการเชื่อมต่อกับถนนหลักอย่างไร ไปสิ้นสุดที่บริเวณใด เป็นต้น, เป็นเส้นทางสัญจรที่สามารถมองเห็นสภาพและลักษณะของเส้นทางได้โดยตลอด ไม่มีสิ่งบดบังมุมมอง, มีทางเลือกเส้นทางสัญจรให้แก่ผู้ใช้สอยโดยเฉพาะในเวลากลางคืนเพื่อสามารถหลีกเลี่ยงบริเวณที่ปลอดสายตาผู้คนหรือบริเวณที่เอื้อโอกาสต่อการเกิดอาชญากรรมได้, การคำนึงถึงความสัมพันธ์ของเส้นทางเดินเท้ากับประเภทกิจกรรมการใช้พื้นที่บริเวณต่างๆ เช่น ที่จอดรถยนต์, ตู้ ATM., ธนาคาร และการออกแบบขนาดความกว้างของเส้นทางเดินเท้าที่เหมาะสมกับประเภทกิจกรรมการใช้สอยในแต่ละบริเวณที่มีความแตกต่างกันให้สามารถรองรับปริมาณผู้ใช้สอยได้สูงสุด เพื่อไม่ให้เกิดสภาพแออัดยัดเยียดจนเกินไปโดยเฉพาะทางเดินในบริเวณป้ายรถประจำทาง สะพานลอย ทางเดินภายใน Shopping Mall เป็นต้น การจัดสภาพแวดล้อมที่มีเส้นทางสัญจรทางเท้าที่มีลักษณะคุณสมบัติดังกล่าว จะมีส่วนช่วยป้องกันอาชญากรรมได้

5. **ช่วงเวลาการใช้สอยของพื้นที่** ในพื้นที่พาณิชยกรรมย่านศูนย์การค้าส่วนใหญ่จะมีช่วงเวลาการใช้สอยพื้นที่ที่ต่อเนื่องกันทั้งกลางวันและกลางคืน และมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบริเวณพื้นที่ตามแต่ประเภทของกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลา ผู้ที่คิดกระทำผิดย่อมแสวงหาโอกาสที่จะลงมือโดยการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของผู้ใช้สอยในช่วงเวลาที่เหมาะสมของสภาพแวดล้อมบริเวณนั้น ในทางกลับกันช่วงเวลาการใช้สอยพื้นที่ย่อมมีส่วนสำคัญต่อการป้องกันอาชญากรรมในระดับบริเวณพื้นที่ได้โดยทำการศึกษาสังเกตพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่แต่ละบริเวณในช่วงเวลาต่างๆกัน ดังนั้นในการป้องกันอาชญากรรมโดยการจัดสภาพแวดล้อมกายภาพควรมีการคำนึงถึงช่วงเวลาการใช้สอยพื้นที่โดยพิจารณาร่วมกับความสัมพันธ์ของแต่ละประเภทกิจกรรม และพฤติกรรมการใช้สอย

6. **ลักษณะการจัดวางผังบริเวณ** ลักษณะการจัดวางผังบริเวณที่ควรคำนึงถึงในการป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อมในพื้นที่พาณิชยกรรมย่านศูนย์การค้า ได้แก่ รูปแบบการจัดวางอาคาร, ตำแหน่งด้านหน้า-ด้านหลังอาคาร และตำแหน่งทางเข้าออกอาคาร โดยพิจารณาร่วมกันในการออกแบบและปรับปรุงสภาพแวดล้อม ตัวอย่างเช่น รูปแบบการจัดวางอาคารที่ทำให้เกิดรอยต่อระหว่างอาคารที่เป็นซอกซอยซึ่งมักถูกใช้เป็นทางสัญจรด้วย ควรคำนึงถึงการจัดแสงสว่างที่เพียงพอทั้งแสงจากธรรมชาติในตอนกลางวัน และจากโคมไฟในตอนกลางคืน ควรหลีกเลี่ยงการออกแบบที่เน้นการเข้าถึงแต่ด้านหน้าอาคารโดยละเลยการออกแบบบริเวณด้านหลังที่ปล่อยให้เป็นแนวกำแพงทึบ ซึ่งส่งผลให้พื้นที่บริเวณนั้นขาดการสอดส่องดูแล มืดทึบ เป็นสถานที่เปลี่ยวปลอดผู้คนและกิจกรรมการใช้สอย หรือ ในการจัดวางตำแหน่งทางเข้าออกอาคาร ควรคำนึงการเข้าถึงง่ายไม่ซับซ้อน สังเกตเห็นได้ชัดเจน มีความสัมพันธ์กับเส้นทางสัญจรทางเท้าในพื้นที่ เป็นต้น

7. **ลักษณะบริเวณต่าง ๆของห้างสรรพสินค้า** ห้างสรรพสินค้าเป็นอาคารที่มีการใช้สอยระดับสาธารณะที่สำคัญของพื้นที่พาณิชยกรรมย่านศูนย์การค้าทั่วไป มีกิจกรรมที่หลากหลายดึงดูดผู้ใช้สอยได้เป็นจำนวนมากภายในอาคาร จึงเป็นสถานที่ที่มักตกเป็นเป้าหมายของมิจฉาชีพหากปัจจัยด้านสถานการณ์และสภาพแวดล้อมสถานที่เอื้อโอกาส ดังนั้นลักษณะบริเวณต่างๆของห้างสรรพสินค้าที่มีส่วนช่วยป้องกันอาชญากรรมได้จึงเกี่ยวข้องกับการออกแบบหรือปรับปรุงอาคารในบริเวณที่สำคัญต่างๆ เพื่อขัดขวางโอกาส เช่น ที่จอดรถยนต์ของอาคาร, ห้องน้ำและทางไปห้องน้ำ, บันไดหนีไฟและทางหนีไฟ, บริเวณทางเข้า-ออกอาคาร, บริเวณพื้นที่ขายสินค้า, ลิฟต์และโถงลิฟต์, โรงภาพยนตร์ และศูนย์อาหาร เป็นต้น โดยคำนึงถึงการออกแบบพื้นที่ใช้สอยต่างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงบริเวณที่ก่อให้เกิดมุมอับสายตา, พื้นที่ใช้สอยที่เข้าถึงยากซับซ้อน, เป็นที่เปลี่ยวลับตาคน บริเวณที่มืดมีแสงสว่างไม่เพียงพอ นอกจากนี้การจัดเจ้าหน้าที่ รปภ. ตรวจตราดูแลพื้นที่เป็นประจำก็เป็นสิ่งจำเป็นต่อการป้องกันอาชญากรรม สำหรับห้างสรรพสินค้า อาจใช้อุปกรณ์ช่วยเช่น โทรทัศน์วงจรปิด เป็นต้น

8. **การสอดส่องดูแลในพื้นที่** พื้นที่พาณิชยกรรมย่านศูนย์การค้าการสอดส่องดูแลมีส่วนสำคัญต่อการป้องกันอาชญากรรม การสอดส่องดูแลจะทำให้พื้นที่บริเวณนั้นตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสายตาที่เฝ้ามองตรวจตรา ส่งผลให้เป็นอุปสรรคขัดขวางโอกาสในการกระทำผิด แบ่งออกเป็นการสอดส่องดูแลแบบเป็นทางการ(Formal Surveillance) และการสอดส่องดูแลแบบไม่เป็นทางการ (Natural Surveillance)

การสอดส่องดูแลแบบเป็นทางการ (Formal Surveillance) มีความสำคัญสำหรับพื้นที่พาณิชยกรรมย่านศูนย์การค้า เป็นการป้องกันอาชญากรรมโดยตรง เช่น การจัดให้มีตำรวจสายตรวจเพิ่ม, การจัดเจ้าหน้าที่ รปภ. เดินตรวจตราดูแลพื้นที่อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ, การใช้อุปกรณ์ช่วยในการสอดส่องดูแลโดยการติดตั้งกล้องโทรทัศน์วงจรปิด หรือ กล้องบันทึกภาพวีดีโอ เป็นต้น

ส่วนการสอดส่องดูแลแบบไม่เป็นทางการ (Natural Surveillance) เป็นการป้องกันทางอ้อม เช่น ทางเดินเท้าที่มีผู้ใช้สอย, ที่จอดรถยนต์ที่สามารถมองเห็นได้จากร้านค้าใกล้เคียง, สายตาที่เฝ้ามองผู้คนจากร้านค้าหรือแผงลอย, บริกรตามหน้าประตูทางเข้า หรือพื้นที่ที่เข้าถึงหรือมองเห็นได้สะดวก เป็นต้น แต่ที่สำคัญคือต้องเป็นสายตาเฝ้ามองที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมด้วย จึงจะมีประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม

9. **ลักษณะมุมมองและการมองเห็น** ในการจัดสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อการป้องกันอาชญากรรม ควรคำนึงถึงลักษณะมุมมองและการมองเห็นของผู้ใช้สอยในพื้นที่ เช่น การออกแบบสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้มองเห็นสภาพพื้นที่ได้ชัดเจนและปลอดโปร่ง ไม่เป็นมุมอับสายตา ไม่เป็นที่เข้าถึงยากหรือเป็นที่เปลี่ยวลับตาคน ปราศจากสิ่งบดบังมุมมอง เช่น ต้นไม้ พุ่มไม้ เสาอาคารขนาดใหญ่ ป้าย ตู้โทรศัพท์ เป็นต้น

ภาพที่ 5 ต้นไม้ที่บดบังมุมมองในระดับสายตาของผู้ใช้สอยทำให้ไม่สามารถมองเห็นเส้นทางได้อย่างปลอดโปร่ง และพุ่มใบที่หนาทึบบดบังแสงไฟจากดวงโคม ทำให้มีอสลัวในเวลากลางคืน จะมีส่วนทำให้เป็นบริเวณที่เอื้อโอกาสต่อมิจฉาชีพ

10. **ลักษณะด้านหน้าของอาคารร้านค้า** อาคารต่างๆในพื้นที่พาณิชยกรรมย่านศูนย์การค้า ส่วนใหญ่จะมีการตกแต่งลักษณะภายนอกที่ช่วยดึงดูดความสนใจของผู้ใช้สอย โดยเฉพาะอาคารร้านค้า การออกแบบลักษณะด้านหน้าอาคารร้านค้าที่มีส่วนช่วยป้องกันอาชญากรรม ควรคำนึงถึงลักษณะรูปแบบ และการเลือกใช้วัสดุตกแต่งที่โปร่งสามารถมองเห็นได้จากภายในและภายนอกร้านค้า เพื่อส่งเสริมการสอดส่องดูแลแบบไม่เป็นทางการ

เป้าหมายในการป้องกันอาชญากรรมโดยการจัดสภาพแวดล้อมกายภาพที่สำคัญ นอกจากเป้าหมายด้านการควบคุมอาชญากรรมโดยลดช่องโอกาสของผู้กระทำผิด ซึ่งให้ความสำคัญกับการเกิดอาชญากรรมและพฤติกรรมของผู้กระทำผิดแล้ว ยังมีเป้าหมายเพื่อความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการใช้สอยพื้นที่สาธารณะของเมืองของผู้ใช้สอยพื้นที่ทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ด้วย โดยให้ความสำคัญกับปัญหาความกลัวอาชญากรรม ความรู้สึกเสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมขณะใช้สอยพื้นที่ โดยเฉพาะผู้ใช้สอยที่เป็นเด็ก สตรี เป็นต้น โดยเป้าหมายในการป้องกันอาชญากรรมทั้งสองส่วนนี้เป็นเป้าหมายสำคัญร่วมกัน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยในขั้นตอนต่อไปที่ต่อเนื่องกับเรื่องที่วิจัยนี้ ได้แก่ การศึกษาลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพในรายละเอียดเฉพาะเรื่องของแต่ละองค์ประกอบ, การศึกษาในย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นๆในเขตเมือง, การศึกษาในขั้นตอนเกี่ยวกับการวางแผนการปฏิบัติเกี่ยวกับแนวทางการออกแบบปรับปรุงสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อการป้องกันอาชญากรรม เพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ, ควรมีการศึกษาติดตามรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ในระยะยาวเป็นประจำ เพื่อเป็นการประเมินผล และศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีผลต่อการป้องกันอาชญากรรม ตลอดจนการศึกษาโครงการออกแบบปรับปรุงบริเวณพื้นที่

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น คาดว่าจะมีประโยชน์กับผู้สนใจศึกษาปัญหาการวิจัยเรื่องการป้องกันอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสภาพแวดล้อมกายภาพ ท้ายที่สุดนี้การป้องกันอาชญากรรมโดยการออกแบบสภาพแวดล้อมกายภาพที่สัมฤทธิ์ผลนั้น คือการสร้างสภาพแวดล้อมที่ผู้ใช้สอยพื้นที่รู้สึกมั่นใจและปลอดภัยในการใช้สอยพื้นที่ แก้ไขสภาพที่เอื้อโอกาสต่ออาชญากรรม และต้องอาศัยความร่วมมือของผู้ใช้สอยพื้นที่ ตลอดจนหน่วยงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบกัน

เชิงอรรถ

[1]อาชญากรรมพื้นฐาน (Basic Crime) เป็นอาชญากรรมที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกสังคม เช่น ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น

[2]โสภา ชปีลมันน์, อาชญากรรม: ปัญหาที่ควรแก้ไขในสังคมปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพาณิชย์, 2537), หน้า 5.

[3]ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, การควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม: หลักทฤษฎี และมาตรการ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2526), หน้า 92.

[4]Jane Jacobs, The Death and Life of Great American Cities (New York: Random House, Inc., 1961), cited by Barry Poyner, Design Against Crime: Beyond Defensible Space (London: Butterworths, 1983), p.1.

[5]Oscar Newman, Defensible Space: People and Design in the Violent City (London: Architectural Press, 1977), cited by Barry Poyner, Design Against Crime: Beyond Defensible Space (London: Butterworths, 1983), p. 3.

[6]ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, การควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม: หลักทฤษฎี และมาตรการ, หน้า 21.

[7]Barry Poyner, Design Against Crime: Beyond Defensible Space (London: Butterworths, 1983), p. 3.

[8]ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, การควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม: หลักทฤษฎี และมาตรการ, หน้า 5.

[9]อัณณพ ชูบำรุง, ทฤษฎีอาชญาวิทยา (กรุงเทพฯ: O.S. Printing House Co.,Ltd., 2527),หน้า 20-21.

[10]เรื่องเดียวกัน, หน้า 111-117.

[11]อัณณพ ชูบำรุง และ ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม: Victimology(นครปฐม: โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาสาธารณสุข อาเซียน, 2538), หน้า 101.

[12]Gerda R. Wekerle & Carolyn Whitzman, Safe Cities: Guidelines for Planning, Design, and Management (New York: Van Nostrand Reinhold, 1994), p. 12.

บรรณานุกรม

ดวงกมล จิตวิวัฒนา. "ลักษณะองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาย่านศูนย์การค้าปทุมวัน." วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศิลปากร, 2543.

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. การควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม: หลักทฤษฎีและมาตรการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2525.

โสภา ชปีลมันน์. อาชญากรรม: ปัญหาที่ควรแก้ไขในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2537.

Jeffery, Clarence R. Crime Prevention Through Environmental. London: Sege Publication, 1971.

Jacobs, Jane. The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House, Inc., 1961.

Newman, Oscar. Defensible Space, People and Design in the Violent City. London: Architectural Press, 1997.

Poyner, Barry. Design Against Crime: Beyond Defensible Space. London: Butterworths, 1983.

Poyner, Barry. Crime Free Housing. Oxford: Butterworth-Architecture, 1991.

Wekerle, Gerda R. & Whitzman, Carolyn. Safe Cities: Guidelines for Planning, Design, and Management. New York: Van Nostrand Reinhold, 1994.